

ובהחזרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שני: משפחת ר' עטר

רבי חיים הזקן ואחיו רבי שם טוב הנגיד

בין גדולי ישראל שבעיר סאלי זרחה שמשו של הגאון הקדוש רבי חיים בן עטר זי"ע. רם ונישא היה רבי חיים. מופלג בתורתו וביראתו, בקדושתו ובפרישותו היה ואף מהנהגת הציבור לא משך את ידיו. על אף שלא נשא בשום תפקיד רשמי. "צדיק איש חיל רב פעלים מקבציאל ואיתיאל, הזקן זה קנה חכמה ונעלמה מעיני כל חי, הרב המובהק המופלג הגאון נושא הון התורה והמצוות שמו הטוב מפורסם בכל מחנות העברים שר וגדול בישראל כבוד אדונו וגבירינו כמוהו"ר חיים זצוקלה"ה אשר יצק מים ושמש ב' גאוני עולם כמוהו"ר אלישע אשכנזי זצוקלה"ה וכמוהו"ר חייא דיין זצוקלה"ה תקיפי דארעא דישראל תוב"ב", כתבו עליו רבני סאלי. "ומרוב חסידותו כמעט אני אומר שלא עבר עליו חצי לילה בשינה אפילו לילי תמוז מלקונן ולספוד כאשר אלמנה על חורבן בית אלקינו בככי גדול ולהשלים הלילה בתלמוד עמי אני ע"ה וכיוצא בי מיוצאי חלציו", יכתוב עליו לימים נכדו רבינו האור החיים".

אח היה לו לרבי חיים ורבי שם טוב שמו. הוא היה שותפו לעסקים של אחיו רבי חיים ויחדיו עשו חיל בעסקיהם. גדול היה כבודו של רבי שם טוב בעיני בני קהילת סאלי והוא אף הוא עסק רבות בענינים ושקד על טובתם, עד שעלה ונתעלה למדרגת נגיד הקהילה, "ראש הקהל", שכל צרכי הציבור מוטלים על כתפיו ואף בפני מלכים יתייצב.

היו האחים לבית בן עטר ראשי ומנהיגי הקהילה ברוח ובגשם. אף בית כנסת משלהם היה להם, הוא בית הכנסת הי"ג שבסאלי המכונה "צלאת בן עטר".

חלומו של רבי שלום בוזאגלו: תורה מפי רבי חיים הזקן

המקובל הנודע רבי שלום בוזאגלו זי"ע בעל ה"מקדש מלך" על הזוהר הקדוש, יליד מרוקו היה. בסוף ימיו של רבי חיים הזקן קיבל ממנו סתרי תורה. שנים אחרי פטירת רבו זה, חלם חלום מופלא, ובו גילה לו רבי חיים דברים מכבשונו של עולם.

"בליל מוצאי שבת כ"ב לחודש תמוז בשנת תק"ו לפ"ק, יה"ל קבעתי משנתי בקונטרס זה וישנתי מתוך הלימוד.

ואראה בחלומי והנה לנגדי החכם המפורסם בחכמה וחסידות ומופלג בזקנה כמוהו"ר חיים ר' עטר זללה"ה, זקיניו של ר' חיים בן עטר שנקבר בירושלים תוב"ב, וזה הזקן נתבקש בישיבה של מעלה בשנת "וישוב חרון א"ף ה' מישראל לפ"ק, ובסוף ימיו למדתי ממנו דברי חכמה, והיה מראה לי בחלום ספר שהיה כתוב בו 'ספירת המלכות שיעש לה ארגמן'. ואמר לי... ואיקץ וכתבתי למזכרת".

פרק שלישי: בסערות הימים ארבעים שנות בלבול

בערך משנת ה'ש"צ ואילך, הפכה מרוקו לארץ של תוהו ובוהו שלטוני, שנתן את אותותיו בכל שטחי החיים. עשרות השנים ההם קשות ומרות היו לבני מרוקו, וסבלם בהן הרקיע שחקים. ראשיתם של ימי האימה היתה עת תפסה את השלטון במרוקו משפחה ברברית משבט האידלאיין. המושלים החדשים לא ידעו לבסס שלטון של ממש, ובתסיסה שקמה במרוקו כולה, התקוממו רבים ותפסו בזרוע את השלטון; איש איש בעירו או אף בחלק מעירו. פאס לבדה, לדוגמא, נחלקה בין ארבעה מושלים. או אז החלה תקופת אנדרלמוסיה ואנרכיה בת ארבעים שנה (!) הידועה בשם "ארבעים שנות הבלבול". משך כל אותן שנים נלחמו המושלים השונים אלו באלו, ושלטון יציב אמיתי לא היה. כל מושל עשה ככל העולה על רוחו, ורבים מהם התעללו ביהודים עד אימה. הטילו מסים ללא גבול ומידה ורששו את היהודים, החריבו בתי כנסת והרגו אנשים וכך הלכה קרן ישראל במרוקו הלך וירוד עד למאד.

רק אחרי קרוב לארבעים שנה תפס את מוסרות השלטון מולאי ראשיד, בנו של מולאי עלי א-שריף, שהיה אחד המושלים המקומיים. עלותו של המלך החדש על כס המלוכה במרוקו לוותה אף היא בועזועים רצופים ובמלחמות בלתי פוסקות.

משכנו השלטון בידו, נכונה ליהודים אכזבה נוראה. רשע ואכזר מאין כמוהו היה מולאי ראשיד. בראשית ימי מלכותו נטה חסד ליהודים אשר במרוקו, אבל לאחר זמן מה שינה טעמו וגילה את פרצופו האמיתי; הוא התאכזר אל היהודים וגזר עליהם גזרות נוראיות. במסים שונים ומשונים שהטיל עליהם חדשים לבקרים שדד את מיטב כספם וזהבם, בערים מסוימות אף הרס את בתי הכנסת וגזר על היהודים איסור להלך כשמנעלים לרגליהם.

פניני אור החיים

אתה מחליט איך ינהגו איתך

**יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲנִי ה' (ו'ב)**

תארו לכם אדם העומד למשפט, ובידו להחליט מה יגזור עליו השופט...

כן, זה קיים. מובא בספרים הקדושים, שכפי שאדם מתנהג - כך מתנהגים איתו משמים. כל המרחם, מרחמים עליו מן השמים, וכן על זה הדרך, כביכול "השם - צילך", כמו הצל שמשקף את מעשיו ותועותיו של האדם. משתלם להיות טוב.

בסוף פרשת שמות אמר משה רבינו "למה הרעות לעם הזה". לפי דרגתו הגבוהה של משה רבינו, הייתה כאן טענה עליו. הקב"ה טוב ומטיב, ואין ניתן לומר עליו "למה הרעות לעם הזה". הרי כל מה שעושה השם, הכל לטובה. אבל הקב"ה נוהג עם משה רבינו במידת הרחמים, ומדוע, כי משה רבינו הוא רחמן, עניו וסבלן, אז גם איתו ראוי לנהוג במידת הרחמים.

הדברים מדויקים מאוד בפסוק, אומר האור החיים הקדוש. "ידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני השם". הרי הפסוק מפורש 'ידבר אלוקים אל משה', מה ההדגשה הנוספת ויאמר 'אליו'.

אלא כך כוונת הפסוק. וידבר 'אלוקים' אל משה ('אלוקים' זו מידת הדין), יש כאן טענה על האמירה 'למה הרעות'. ובכל זאת ויאמר 'אליו - אני השם', אלך, משה רבינו אני נוהג במידת הרחמים ('השם' זו מידת הרחמים), ומדוע, כי משה רבינו עניו מכל האדם, סבלן ומעביר על מידותיו, לכן אליו התנהגה היא ברחמים: 'אליו - אני השם'.

להם את בשורת הגאולה, אומרת התורה "ולא שמעו אל משה", ומדוע, למה הם לא שמעו אליו, אומרת התורה שתי סיבות. מקוצר רוח. ומעבודה קשה. "עבודה קשה" זה ברור, המצרים העבירו את בני ישראל בפרך. אבל מה זה "מקוצר רוח". אומר האור החיים הקדוש, במצרים, מלבד ה"עבודה הקשה" שהייתה על בני ישראל, הם עדיין לא קיבלו את התורה, ולכן היו במצב של "קוצר רוח". היה חסר להם את ה'רוח'. הדיבורים של התורה.

כי התורה - מרחבת לבו של אדם!

זריזין מקדימין למצוות

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתָם כִּן עָשׂוּ (ו'ז)

'הזריזות', כך אומר בעל 'אורחות צדיקים', היא תכשיט לכל המידות הטובות.

מעלה יתירה יש לקיים המצוות מתוך זריזות ומבלי להתעצל. להתגבר על הכבדות הטבעית, ולהשתוקק בזריזות אל המצוות. קל כנשר ורץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים.

וכמו שדוד המלך אומר בפרק ק"ט בתהילים: 'חשתי ולא התמהמתי - לשמור מצוותיך'.

זו הכפילות בפסוק, אומר האור החיים הקדוש, 'ויעש משה ואהרן - כאשר ציווה אותם ה' כן עשו'. לא רק שעשו את המוטל עליהם - 'ויעש משה ואהרן', אלא מייד שנצטוו מיהרו לעשות זאת בזריזות ומבלי להתמהמה.

'כאשר ציווה אותם השם', תיכף ומייד 'כן עשו'!

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתָם כִּן עָשׂוּ (ו'ז)

ליל הסדר בזמן שבית המקדש קיים, יושבים חבורת ליל הסדר ואוכלים קרבן פסח.

על אחד מהמסובים קוראים אנו את הפסוק 'צדיקים ילכו בס' ועל השני קוראים את הסיפא של הפסוק 'פושעים יכשלו בס'.

שניהם אוכלים מאותו קרבן פסח ממש. אין יכול להיות?

אומרת הגמרא, תלוי מה הכוונה באכילה.

התורה מרחיבה דעתו של אדם

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כִּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר רוּחַ וּמַעֲבָדָה קָשָׁה (ט'ט)

כשיש לנו שאלה, אפילו במילי דעלמא, אנתו שואלים ומתייעצים עם תלמידי חכמים.

אדם שלומד תורה, יש לו ישוב-הדעת ורוחב לב להבין כל דבר. ההיפך ממה שנקרא 'קוצר רוח'.

כשבא משה רבינו אל בני ישראל, לבשר

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

לדעת מתי לא להשתמש בענוה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲשִׁכַח בְּבִקְרֹהֶיךָ לְפָנַי פְּרַעַה וְאַמְרֹת אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי (ט ו' ג').

מסביר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שהקב"ה לימד את משה רבינו, כיצד עליו לגשת ולעמוד מול פרעה. שכן משה רבינו היה דרכו תמיד להתנהג בענווה ובשפלות. אמר לו הקב"ה: כעת לא! כעת זה לא מתאים! אל תבוא בראש כפוף, אלא תבוא אליו כגדול וכשליט: תתייצב לפני פרעה ותאמר לו את הציווי החד והברור: 'שלח את עמי'. ענווה היא אכן דבר טוב מאוד, אבל כעת עליך להכיר את מקומך ולדעת להיות בראש מורם ובתוקף גדול.

היכולת לעשות או להתנהג בדברים המנוגדים לטבענו האנושי היא דבר בסיסי במעגל החיים. בחינוך למשל. אבא אוהב את ילדיו, אמא אוהבת את ילדיה, וזו לא בושה לומר שקשה להורים להבין שלפעמים הם צריכים להסוות את אהבתם ולדעת לתפוס 'פיקוד בחינוך'. הרי שלמה המלך כבר אמר (משלי יג כד): 'חושֶׁךְ שָׁכַטוּ שׁוֹנְאֵי בָנוּ וְאֶהְיֶה שֹׁחֵר וּמוֹסֵר'.

יש שהסמיכו לכך במליצה את הפסוק במגילת איכה (ד ט'): 'יְדֵי נְשִׁים רְחֻמְנִיּוֹת בְּשִׁלּוֹ יִלְדִיָּהֶן'. יש הורים שלא מסוגלים להפעיל את הסמכות ההורית שלהם. הם לעולם לא יגערו בילדים שלהם, לא יוכיחו אותם, תמיד יגוננו עליהם.

אם נצריך לזה את העובדה שיש אנשים שזה הטבע שלהם תמיד: הם רחמנים ומלאי אהבה לכל אדם באשר הוא אדם, הרי שבוודאי כשזה מגיע לילדים שלהם - הם לא מסוגלים להוכיח אותם ולחנך אותם כפי שראוי.

רבינו האור החיים הקדוש מלמד אותנו כיצד הקב"ה מסביר למשה רבינו שעליו לשנות את ההרגל הטוב שלו בהזדמנות מסוימת בה נדרש ממנו לנהוג להיפך. בטבעו היה משה רבינו עניו מאד, לא הלך אף פעם בקומה זקופה אלא עם ראש מורכן בענווה ובשפלות. בא הקב"ה ואמר לו: לא בכל מקום מתאימה הענווה וההכנעה הזו, לא בכל מקום עליך להתנהג בכזאת שפלות וללכת עם הראש למטה.

הנה אני שולח אותך לפני פרעה, ושם אני מצוה אותך: 'וְהִתְיַצַּב לְפָנַי פְּרַעַה', תעמוד מולו בקומה זקופה! בראש מורם! תכיר בערך עצמך!

ממשיך ומסביר רבינו האור החיים: בתוך ציווי זה מוטמן ציווי עמוק יותר:

אכן עליך לעמוד כך, אבל זה לא אומר שבלבך גם תהיה סבור כך. בלב תישאר אותו משה כמו שהיית! תישאר עניו ושפל! תשאר כנוע לפני הקב"ה. אבל לפני פרעה, במה שנראה לעינייך שלו - תעמוד זקוף ומרומם.

זהו מסר כפול:

להיראות עניו ושפל בך זה טוב - אבל לא בכל מקום. לפעמים אדם צריך להפגין עמידה

איתנה ויציבה. אבל גם אז - אדם צריך לזכור בעומק לבו ובפנימיותו כי אכן הוא עניו ושפל בך.

זהו רעיון שצריך ללוות את האדם בהרבה נקודות בחייו, אבל כפי שפתחנו הוא מתאים במיוחד בחינוך:

האבא תפקידו לחנך, גם אם הוא תמיד שפל בך ולא מסוגל לחוות דעה לאנשים - אבל כלפי בניו הוא חייב להראות אחרת. אם צריך לחנך - עליו לחנך! אם יש רגע שהאבא צריך להעניש - עליו לעטות על עצמו מראה תקיף ולדעת להניח את הגבולות!

אבל גם כשהוא מחנך - בעומק ליבו אסור לו לשכוח מי הוא באמת. גם אז הוא צריך לזכור את מידותיו הטובות ולדעת כי מה שהוא עושה זה נטו לחינוך.

בבית הכנסת שבעיירה ישב לו יהודי וחיכה לתפילת שחרית. הוא לא היה מקומי, ובלי לדעת כלום הוא התיישב לו על מקום של אחד מהאנשים שהחזיקו עצמם כחשובי העיירה. בינתיים הוא גם הכין לעצמו כוס קפה, וקצת מהמפה התלכלכה.

לפתע מגיע בעל המקום והוא רואה שמישהו יושב לו על המקום, זה עצמו כבר מרגיז אותו קצת. הוא מתקרב יותר והוא רואה שהמקום גם מלוכלך, זה כבר מרגיז אותו יותר. אבל הוא מתאפק. הוא מרמז לאורח שהמקום הוא שלו, אבל האורח עושה את עצמו כאילו הוא לא מבין. נו, מה הוא יעשה. הוא נעמד בצד.

להפתעתו, משום מה, האורח מצא חן בעיני השמש של הבית כנסת והוא גם נתן לו עלייה לתורה. כאן הוא כבר ממש האדים מכעס: במקום שהוא יקבל את העלייה, נותנים את העלייה לאורח שהשתלט לו על המקום. אחרי התפילה אותו אורח פונה אליו ומבקש ממנו צדקה. הוא, כבר חסר סבלנות, מסמן לו שאין לו, אבל האורח לא מתבלבל ומראה לו שהארנק מציץ לו מהכיס...

כאן הוא כבר לא יכול היה להתאפק והוא הוציא עליו את כל העצבים. הוא פתח עליו את הפה בצעקות ולא נחה דעתו עד שהוא טרח לערב כאן גם את השמש המסכן והודיע לו שהיות שהוא העז שלא לתת לו עלייה אלא כיבד את אורח החצוף הזה, שפגע בו ובכבוד המשפחה שלו ובכבוד התורה שלו, הרי שהוא אישית ידאג לזה שיפטרו את השמש מתפקידו.

כמה ימים לפני כן, היה היהודי המקומי מעורב בסיפור אחר: בעיירה היה איזה ענין דחוף של פירצה בקדושת השבת. ידעו העסקנים שליהודי הזה יש אפשרות לטפל בענין. הוא מכיר את המעורבים בפרשה, והוא יכול בכמה מילים לסדר הכל על מקומו. אבל כשבאו אליו העסקנים, הוא התעטף בענווה גדולה ואמר להם: מי אנכי ומה אנכי שאני יכול להגיד למישהו משהו, הרי אני איש פשוט ביותר, עפר ואפר ממש. זה ממש לא בשבילי להגיד או להתערב, אתם צריכים לפנות לרב או לאחד מהכלי קודש בעיירה, לא לאנשים פשוטים.

היה אומר רבינו החפץ חיים זצ"ל: זו הכוונה במה שהגמרא אומרת במסכת ברכות (סא): 'יצר הרע יושב בין שני מפתחי הלב'. היצר הרע לא מחזיק בקו אחד וברור. לפעמים הוא עושה את האדם לעניו וגדול ולשפל בך: מי אני ומה אני. ולפעמים הוא עושה את האדם לבעל גאווה: אני ורק אני, ומי יעז לפגוע בכבודי. פעם היצר הרע נכנס מהפתח הזה של הלב ופעם מהפתח האחר של הלב.

אבל האמת היא שאדם צריך לקחת את הפיצול הזה ולהשתמש בו בדיוק להיפך: אם מישהו מבזה אותך - עליו להתנהג בענווה ולומר: מי אני ומה אני כדי להיפגע מזה. ואם מבקשים ממנו לעזור ולסייע ליהדות: דווקא אז ראוי לו שיכיר בערך עצמו ויגבה ליבו בדרכי ה'.

על המתפלל לפרש תפילתו

וַיַּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצַּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעָה (ח ט).

במדרש על מגילת אסתר מסופר על יהודי שעלה לירושלים והתעייף בדרך. נעמד והתפלל להשם שיזמין לו חמור...

לא חלפה שעה ארוכה וגוי בעל מראה נכבד עזר לידו, וכפה עליו לשאת על גבו את העייר, חמור קטן, שהמליטה אותו. למרבה האירוניה התקיימה בו תפילתו והזדמן לו חמור... אלא שלא היה זה חמור שניתן לרכוב עליו אלא חמור שהוטל עליו להרכיב אותו על כתפו.

ומכאן - שאחד מתנאי התפילה היא, לפרש את תפילתו.

אומר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שענין זה ממש מדויק בפרשת השבוע. משה רבינו יוצא להתפלל על דבר הצפרדעים. ברור מאוד למה הוא יוצא, אבל משה רבינו אינו מסתפק בזה אלא מפרש ומבאר היטב את בקשתו:

וַיַּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל הַשָּׁמַיִם עַל דְּבַר הַצַּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעָה, הוא פירש בתפילתו שבקשתו היא על סילוק מכת הצפרדעים - מכאן שצריך לפרש תפילתו.

גם בפרשת ואתחנן מדגיש רבינו נקודה זו. שם נאמר (דברים ג כג): 'וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לְאֹמְרוֹ, וּפִירַשׁ רַבִּינוּ שֶׁבְּפִסְסוּק זֶה הַעוֹסֵק בְּתַפִּילַת מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה, נרמזו ארבעה תנאים הנצרכים לקבלת התפילה:

א' - שיתפלל כעני הדופק על הפתח, כפי שנאמר (משלי יח כג) 'תחנונים ידבר רש'. זה נרמז ב'ואתחנן' - לשון תחנונים.

ב' - שביקש ממקור הרחמים. זה נרמז במילים 'אל ה', שביקש ממקור הרחמים, כי שם הוי"ה הוא שם של מידת הרחמים.

ג' - זמן התפילה, כפי שנאמר (תהלים סט ט) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון'. כנרמז במילים 'בעת ההיא', דהיינו בעת הידועה שהיא מסוגלת לקבלת התפילה, שהיא עת רצון, וקרא לו משה 'עת ידוע' כי מי יודע אימתי הוא עת הרצון כמשה.

זה שאוכל לשם שמים 'צדיקים ילכו בס', השני התכוון חלילה לשם אכילה גסה, עליו נאמר 'ופושעים ישלכו בס'.
גם כשמתכוונים לשם שמים יש דרגות על דרגות. הדרגה הגבוהה ביותר היא לשם שמים ממש. לא לשם כבוד ולא שום כוונה אחרת.
אומר האור החיים הקדוש, 'ויעש משה ואהרן, ובאיו כוונה הם קיימו את רצון השם, כאשר ציווה אותם השם'. זו הסיבה ואין בלתה. כי כך ציווה אותם ה'.
לעשות רצונך אלוקי הפצתי!

כל מה שעושה ה' הכל לטובה

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' א)

כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה.
'מפי עליון לא תצא הרעות'. רק טובות יוצאות מאת הקב"ה, טובות וברכות.
אלא שלנו אין את הראיה הנכונה לדעת למה כל דבר נעשה, מה החשבון, ולשם מה. לפעמים יש על האדם חוב ישן שעבורו הוא סובל וכדו', איננו מבינים חשבונות שמים.

אומר האור החיים הקדוש, 'וידבר אלוקים אל משה, הקב"ה בא כביכול בטענה אל משה רבינו, ומיה הטענה - 'ויאמר אליו - אני השם, עליך לדעת כי אני השם', ומידתי היא מידת החסד והרחמים, ואך תוכל לומר 'למה הרעות לעם הזה'.

נכון שהעבודה כבדה על בני ישראל, אבל את הסיבה לכך יודע הקב"ה. לפעמים העוונות גורמים, או שבני ישראל לא האמינו מספיק, כפי שרואים שהזקנים חזרו לאחוריהם ולא הלכו עם משה רבינו לפני פרעה.

גם אם איננו מבינים, אל לנו לומר 'למה הרעות'. אסור להרהר אחר דרכיו של הקב"ה, המלך הטוב והמיטיב לכל, שבכל יום ויום הוא הטיב, הוא מטיב, הוא יטיב לנו.

על המתפלל לפרש תפילתו

ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה ב)

במדרש על מגילת אסתר מסופר על יהודי שעלה לירושלים והתעייף בדרך. נעמד והתפלל להשם שיזמין לו חמור...

לא חלפה שעה ארוכה וגוי בעל מראה נכבד עצר לידו, וכפה עליו לשאת על גבו את העייר, חמור קטן, שהמליטה אתונו. למרבה האירוניה התקיימה בו תפילתו והזדמן לו חמור... אלא שלא היה זה חמור שניתן לרכוב עליו אלא חמור שהוטל עליו להרכיב אותו על כתפו.

ומכאן - שאחד מתנאי התפילה היא, לפרש את תפילתו. אומר האור החיים הקדוש, זה ממש מדויק בפרשת השבוע. משה רבינו יוצא להתפלל על דבר הצפרדעים. ברור מאוד למה הוא יוצא, אבל משה רבינו אינו מסתפק בזה אלא מפרש ומבאר היטב את בקשתו:

'ויצעק משה אל השם - על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה'.

האדם על שלא פירש את דבריו יפה. עוד יש להבין, הלוא מצינו במדרש (שיר השירים רבה ב א) על הפסוק (ש"ה"ש ב ד) 'ודגלו עלי אהבה': אמר רבי אחא, עם הארץ שקורא 'לאהבה' - איבה, כגון 'ואהבת' - 'ואיבת', אמר הקב"ה 'ודלוגו עלי אהבה'. אמר רבי יששכר, תינוק שקורא למשה - משה, לאהרן - אהרן, לעפרון - עפרן [-למשה בחול"ם הוא קורא משה בפת"ח ככתיבתו, וכן 'אהרן' 'עפרן' ברי"ש פתוחה, כי ספריהם לא היו מנוקדים (מתנות כהונה)], אמר הקב"ה 'ולגלוגו עלי אהבה'. עד כאן.

וידוע מה שהיה רבינו אור שבעת הימים ה'בעל שם טוב' הקדוש זיע"א נותן משלו בענין זה, לתינוק המגמגם מאד בדבורו, שאביו אוהבו ואין מדקדק אחר דבורו. וכמו שהביא תלמידו המגיד ממעוריתש זיע"א בשמו (ליקוטים יקרים דף א): אדם שהוא קורא בתורה, ורואה האורות של האותיות שבתורה, אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין השם יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרם כראוי. משל לתינוק שאביו אוהבו מאד, ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי, אביו נהנה מאד. לכן כשאדם אומר דברי תורה באהבה, השם יתברך אוהבו מאד, ואין מדקדק אחריו אם אומרם כראוי, כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'ודגלו עלי אהבה' אל תקרי 'ודגלו' אלא 'ולגלוגו עלי אהבה'. עד כאן.

המורם מכל זה, שאין הקב"ה מדקדק עם האדם שיפרש שיחתו יפה, אדרבה, גם כשהוא מדבר בשיבוש ובגמגום, דבריו רצויים ומקובלים בשמים, ואף גורמים נחת רוח למעלה. ויש לתמוה, איך כל זה עולה בקנה אחד עם המבואר לעיל מדברי חז"ל שיש לו לאדם לפרש תפילתו באר היטב, ורק אם שפתיו ברור מיללו אז תיענה תפילתו כפי רצונו.

אכן נראה כי אין בזה סתירה כלל, משום שיש ליישב ולומר שדיבורים אשר נאמרו בתמימות מפי איש יהודי, מתוך מחשבה שאלו הדיבורים רצויים לפניו יתברך, הגם שנאמרו בשיבוש, על זה נאמר 'התהלך עמו בתמימות', וגורמים הם נחת רוח בשמים.

אבל כאשר אדם יודע את הצטרפותו רק שאינו מטיב לפרש שיחו, ואף על פי שיכול הוא לפרש ולברר דרכיו מניח הוא את תפילתו בדרך סתומה, כגון אם חמור לרכב עליו הוא צריך או חמור לסיבה אחרת. על כגון דא אמרו חז"ל שיש לו לאדם לתת פירוש הגון לבקשתו, ובלעדי זאת עלול שתתקבל תפילתו באופן אחר.

וזאת, לפי שאננם 'תפילה ראויה' - כוחה יפה להפך דינו של אדם, משום שהקב"ה שומע תפילת כל פיה שהגם שאינו ראוי, וכך גזרה חכמתו העליונה שיש לדי תפילה ישנתה דינו של האדם. אולם כאשר אין התפילה מפורשת יפה, ואין האדם מברר היטב כוונתו, אזי אין בכוחה של תפילה כזו לשנות את הגורם על האדם, והיא נענית לפי מה שראוי לאותו אדם על פי מעשיו, שזה לפעמים לא מה שהתכוון לבקש.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ד' - שתהיה תפילתו מפורשת, ולא תהא סובלת פירוש בלתי הגון. שזה נרמז במילה 'לאמר', שמשה פירש בתפילתו את אמריו כפי המצטרך, שלא יסבלו דבריו בלתי הגון.
השליה הקדוש זיע"א (מסכת תמיד פרק נר מצוה, אות פט) מביא על בקשת יעקב אבינו 'הצילני נא מיד אחי מיד עשן' (בראשית לב יא), את דברי הזוהר הקדוש (ח"א קסט): 'מכאן, מאן דצלי צלותיה, דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות'. ומסיים השל"ה: 'הרי כשמבקש האדם מהשם יתברך איזה ענין, יסדר בקשתו בדברים מבוררים. וכדמות שמצינו באורים ותומים, כשהיו שואלים בדברים סתומים, באה התשובה סתומה, כמו שאמרו בפירוש בגבעה. וכתב עוד (פרשת וישלח) על דברי הזוהר הנ"ל: 'ולא יחשוב הלא הקדוש ברוך הוא בוחן לבות והוא יתברך מבין כוונתו, אלא צריך לפרוש. והטעם נראה לי, כי התיבות של התפילה המתהוות מאותיות קדושות עולות למעלה ובוקעות הרקיעים'.

התר הרצועה

הגאון רבי יחזקאל מאיר מועלם רחמים זצ"ל מבגדאד, בספרו 'לקוטי אמרי אל' (ויצא ד"ה וידר), מביא מעשה בשם ספר 'מעשה חייא'.

איש אחד היה הולך בדרך ונשא שק של קמח על כתפו, פי השק היה קשור וסגור היטב, כך שאף קמוצץ קמח לא נפל החוצה. תוך כדי הליכו הגיע האיש למקום שהייתה שם ביצה טובענית - מקום רפש וטיט, הוא נאלץ להיכנס אל תוך הביצה כדי להגיע למחוזו חפצו. הוא פסע בהירות פסיעה אחר פסיעה, אלא שאז החל לפתע להרגיש כי רגליו שוקעות בבוץ הסמיך. ככל שניסה לחלץ את עצמו, חש כי הוא רק הולך ושוקע יותר ויותר. בטרם איבד האיש את עשתונותו נשא עיניו השמימה ופתח בתפילה נרגשת מעומק לבו במילים ספורות, וכך אמר: 'רבונו של עולם, תתיר צרורה'.

והנה ראה זה פלא, תפילתו עשתה פירות, צרור הקשר שבפי השק נפתח לפתע, וכל הקמח נשפך לתוך הטיט.

מבלי להיכנס לפרטי המעשה מה עלה בגורלו של האיש, מטיק רבי יחזקאל וכתב שהמסר הנלמד מהסיפור הוא, שראוי היה לו לאותו אדם לפרש שיחתו, לבקש באופן ברור להינצל מטיט הירון ולא לומר בסתם 'תתיר צרורה'. והגם שכוונתו הייתה שיחלץ אותו ה' מהביצה שהוא צרור ותפוס בה, ויעזרנו שלא יטבע בטיט. עם כל זה, מאחר שלא פירש תפילתו כראוי, נענתה תפילתו באופן אחר, והותר לו צרור הקשר שעל פי השק.

ומסיים: על כן ידע האדם שצריך לפרש שיחתו ותפלתו לפני השי"ת, ולא יתפלל בהלעטת האותיות.

ולגלוגו עלי אהבה

והנה בעסקנו בענין זה, ראוי לתת את הדעת ולהעמיק בענין. שלכאורה קשה, הרי הקב"ה יודע מה חסר לאדם ומיה כוונתו האמיתית בתפילתו, ואם כן מדוע נענית תפילתו בצורה שונה ממה שהתכוון, וכי מעניש הקב"ה את

מתיבתא אור החיים

וטרוידים באבלם, ואחר כך בתשרי פסק השעבוד לגמרי. ובזה ביאר מה שאמרו (שם ע"א ע"ב) שארבע כוסות של ליל הסדר תקנו חכמים 'דרך חירות' וכל אחד מהם הוא מצוה בפני עצמו, וביאר שהכוסות נתקנו כאותה דרך שבה יצאו ישראל לחירות, וכפי שיציאתם היתה בארבעה פרקים. כן ישנם ארבע מצוות, ועל כן כל כוס היא מצוה בפני עצמה, כיון שכל כוס היא על שם פרק אחד בגאולה.

והנה מה שכתב רבינו שישאל היו עובדים קצת, כתב על פי זה בספר **שדה יער** (רובין) לבאר שינוי הלשון, שכאן נאמר 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', והמילה 'סבלות' כתובה בכתיב חסר, ואילו להלן (פסוק ז) כתוב 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'. ושם נאמר 'סבלות' בכתיב מלא. וביאר שכאן למרות יציאתם עדיין היו עובדים קצת את מצרים, ואם כן לא יצאו לגמרי מסבל מצרים, ועל כן נכתב בכתיב חסר, מה שאין כן להלן שהפסוק מדבר בהשלמת היציאה שם כתוב 'סבלות' בכתיב מלא כיון שיצאו מכל סבל של מצרים. וכתבו המפרשים שכדברי רבינו משמע בתרגום אונקלוס, שתירגם 'ואפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי' כלומר 'שה' יוציא את ישראל מתוך דחוק ולחץ עבודת מצרים. והנה בפסוק לא נאמר אלא שיצאו מתוך עבודת מצרים, והתרגום הוסיף שהיציאה תהיה מ'דחוק' העבודה. כיון שהוא מפרש כדברי רבינו שהיציאה היא מהעבודה הקשה, אבל עדיין נשארה עבודת גם אחר היציאה הזו, ועל כן תירגם שרק מדחוק העבודה היתה יציאה אבל לא מהעבודה עצמה.

בטלה עבודה מאבותינו, ומכת דם בודאי היתה קודם לכן, וכמו שכתבו התוספות (שם ד"ה בראש) שהמכות התחילו בניסן. וברבינו בחיי (להלן י ה) כתב שמכת דם היתה באב, ואם כן היאך כתב רבינו שבמכת דם פסק השעבוד. וכתב שלדברי רבינו יש לפרש כוונת הגמרא שבראש השנה הפסיק העבודה לגמרי, אף שכבר קודם לכן הוקל מעליהם תוקף השעבוד. אך בסוכת דוד (קוויאט, הגש"פ, יציאת מצרים אות לח) הוסיף להקשות, שלדברי רבינו הקלת השעבוד רמוז בפסוק 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', ובראש השנה (שם) למדו מכתוב זה עצמו שבראש השנה בטלה העבודה, והיאך כתב רבינו כאן שפסוק זה כוונתו למכת דם.

והחיד"א בספרו **פתח עיניים** (פסחים קט: ד"ה רבינא) הביא ביאור זה שכתב רבינו, וכתב שבודאי שממכת דם הוקל מעליהם השעבוד כיון שהיו עסוקים

כתב רבינו (שמות 10): 'לכן אמור לבני ישראל אני ה'. פירוש, הודיעם משמי כי מדתי מדת רחמים וריחמתי עליהם, ומלבד הודיעה זו תאמר להם סדר הטובות אשר אעשה להם והוצאתי וגו'. עוד ירצה באומרו לכן לשון שבועה ששבוע ה' לעשות כל האמור בענין, וכן תמצא שאמר יחזקאל סימן כ' ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים. ואומרו והוצאתי וגו' נתכוון לסדר סדר הטובות, כי בתחילה יקל עול סכולם, והוא אומרו 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים' שהוא תוקף השעבוד, וזה היה תיכף ומיד במכת היאור נתפרדה חבילת נוגשים ושוטרים, אבל ישראל היו עובדים קצת כי אימת המצריים היתה עליהם ומעצמם היו עובדים עבודה קלה. וכנגד זה אמר והצלתי אתכם מעבודתם שתעקר עבודה מהם כל עיקר, ואחר כך וגאלתי אתכם היא יציאתם מארץ מצרים ובכלל פרט זה היא קריעת ים סוף שאם לא כן זו גאולה שאחריה כלייה ב"מ, ולזה לא אמר והוצאתי אתכם מן הארץ אלא וגאלתי לומר הוצאה שיש בה גאולה אם ירדוף אויב ירדוף באף ובחמה שפכה. ואחר כך ולקחתי אתכם לי לעם שהוא מתן תורה כי שם נתיחדנו לו לעם וייחד שמו עלינו והוא אומרו והייתי לכם לאלהים.

והנה מבואר מדברי רבינו שבמכת דם פסק תוקף השעבוד, וכן כתב לעיל (ג ז, ה 1) שבים שהתחילו המכות במצרים פסק השעבוד. וכתב שממכת דם לא די שלא השתעבדו בהם אלא אף התחילו מצרים לשלם מכספם עבור המים כמבואר במדרש (שמו"ר ט ט). וכתב במאורי החיים שכדברי רבינו מבואר בספורנו. ובספר ברכת ראובן שלמה הקשה על דברי רבינו שהרי במסכת ראש השנה (יא.) אמרו שבראש השנה

גם אתם זכותם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדורים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

המעגל המופלא: כשתורתו המאירה של האור החיים הקדוש מחוללת ישועות

בעולמנו המודרני, כשהמספרים והחישובים מכתבים את מהלך חיינו, לעיתים נדמה כי אנו שוכחים כי אנו שוכחים את כוחה של האמונה התמימה. אך לפעמים, דווקא מתוך המספרים היבשים, מתגלה סיפור מופלא של השגחה פרטית המזכיר לנו את אורו הבהיר של רבינו הקדוש, מאור ישראל, האור החיים הקדוש זיע"א.

כך היה המעשה באברך צעיר, מטופל בילדים, שחלומו הפשוט להרחיב את ביתו בחדר נוסף נראה כמשימה בלתי אפשרית. הצעות המחיר שקיבל - עשרים אלף שקלים - היו כחומה בצורה עבור אברך שפרנסתו דחוקה. בכל פנייה לקבלן, אותו סכום מדויק חזר על עצמו, כאילו נגזר מן השמים.

אך בליבו של האברך פעמה אמונה מיוחדת בכוחו של רבינו הקדוש, אשר אורו מאיר את העולם כולו. לא הייתה זו אמונה מופשטת - מדי חודש היה תורם מכספו הדל לאברכים השוקדים על תורתו המאירה של רבינו האור החיים הקדוש, אשר כל דיבור ודיבור שלו מאיר עיני ישראל, מתוך הבנה עמוקה בחשיבות לימוד תורתו הקדושה.

באותו ערב סתווי, כשנכנס לשטיבלאך לתפילת מעריב, שפך את ליבו בתפילה חרישית. לא ביקש גדולות, רק את היכולת להרחיב את ביתו לרווחת משפחתו, מתוך אמונה בכוחו העצום של רבינו הקדוש, אשר אורו חוצה דורות. והנה, ככמטה קסם, מיד בצאתו מבית הכנסת, החלה להתגלגל שרשרת של השגחה פרטית: שיחת טלפון מרעייתו, זיכרון פתאומי של קשר משפחתי לשיפוצניק, והצעת מחיר מפתיעה - שבעת אלפים שקלים פחות מכל ההצעות האחרות.

אך הפלא האמיתי התגלה כשישב לחשב את סך תרומותיו החודשיות ללומדי תורת רבינו האור החיים הקדוש, אשר כל מילה מתורתו היא כאבן יקרה המאירה את נתיבות החיים. המספרים הצטברו לסכום מדויק - שבעת אלפים שקלים. כמו יד נעלמה שסגרה מעגל מופלא של נתינה וקבלה, של אמונה והשגחה.

סיפור זה מלמדנו שיעור עמוק על כוחה של תמיכה בלומדי תורתו הקדושה של רבינו האור החיים הקדוש, אשר זכותו מגינה ומאירה עד היום. כפי שמאיר אורו בכל דור ודור - התורה היא מקור הברכה, וכל המחזיק בתורתו הקדושה זוכה לראות ישועות, לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, במספרים מדויקים ובחשבונות ברורים.

מחוברים להיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

